लोकप्रियसाहित्यग्रन्थमाला - 85

अमृतमन्थनम्

प्रधानसम्पादकः

प्रो. परमेश्वरनारायणशास्त्री

लेखकः

आचार्यश्रीरामजीठकुरः

सम्पादकः

बनमाली बिश्वालः

पुरोवाक्

सौभाग्येन राष्ट्रियसंस्कृतसंस्थानस्य लोकप्रियसाहित्यग्रन्थमालायां साहित्याकादमीद्वारा पुरस्कृतं कविवरेण्येन श्रीरामजीठाकुरेण प्रणीतम् **"अमृतमन्थनम्"** नाम महाकाव्यं प्रकाशमेतीति महतः प्रमोदस्य विषयः।

पञ्चदशसर्गात्मकमिदं महाकाव्यं महर्षेर्याज्ञवल्क्यस्य समग्रं जीवन-चरितं सम्यक् विवृणोति। अस्योपजीव्यं बृहदारण्यकोपनिषदिति धीधनाः पठन्तः ज्ञातुं प्रभवन्ति। अजीगर्तात्मजस्य शुनःशेपस्यायमासीदात्मजः। अतएवोक्तोपनिषदि दैवरातिपदमस्य कृते विद्यते प्रयुक्तम्। शुनःशेपः पित्रा हरिश्चन्द्रस्य यज्ञे बलिप्रदानार्थं विक्रीतः। महर्षेर्विश्वामित्रस्य दयाद्रवितचेतसः प्रेरणया यज्ञीयदेवान् स्तुत्वा जीवनमलभत शुनःशेप इति तदीयं नाम देवरात इति अर्थादस्य जीवनदाता यज्ञीयो देवोऽभवत्।

अयं ब्रह्मणोंऽशमादायावतीर्णः। बाल्ये वैशम्पायनस्य गुरुकुले अधीयान आसीत्। तत्र गुरोर्वैशम्पायनस्यादेशेन तदीयब्रह्महत्यादुरितध्वंसाय चत्वारस्तस्य शिष्याः अनुष्ठानमकुर्वत। तद्दृष्ट्वा विद्यातपोऽभिमानादयं गुरुमवोचत्- किमिदमल्पप्राणैर्वटुभिः कार्यते। एकलेन मयैवैतत् साधयितुं शक्यम् इति।

विषयानुक्रमणिका

क्र.सं	सर्गः		पृष्ठ संख्या
1.	प्रथमः सर्गः	------	1
2.	द्वितीयः सर्गः	------	9
3.	तृतीयः सर्गः	------	15
4.	चतुर्थः सर्गः	------	27
5.	पञ्चमः सर्गः	------	42
6.	षष्ठः सर्गः	------	54
7.	सप्तमः सर्गः	------	65
8.	अष्टमः सर्गः	------	77
9.	नवमः सर्गः	------	83
10.	दशमः सर्गः	------	91
11.	एकादशः सर्गः	------	102
12.	द्वादशः सर्गः	------	107
13.	त्रयोदशः सर्गः	------	123
14.	चतुर्दशः सर्गः	------	130
15.	पञ्चदशः सर्गः	------	138

कुवासनाजालनिबद्धा मानसे न शान्तिरस्ति स्थिरतापि न क्षणम्।
चलत्तरङ्गो जलधौ निपातितो निमज्जनोन्मज्जनलुप्तचेतनः॥
(अनुशासनम् 38)

Here the वित्तेषणा is criticized and the bad result of लोकेषणा is highlighted.

रामोऽनुधावति स्वर्णमृगं वैदिहि रटन् विचरति सदैव।
को वित्ततृष्णया मुक्तमनाः सा भवति नाम दुःखप्रदैव॥
(अनुशासनम् 38)

The basic essential poetic qualities such as रस, छन्द, अलङ्कार etc. are applied in appropriate ways through various traditional metres. Sometimes the poet has used the metres of his mother tongue Maithili. The poet has depicted the troubles faced by people in modern life. The poet has also taken into account the tendencies like selfishness and greediness etc. and has criticized such tendencies.

लीलाशुकीयम् is a चरितकाव्य. We find many चरितकाव्य-s in ancient Indian literature. For example, Rajavallabha has written Bhojacharitam depicting the life history of Bhoja in a poetry form. The famous शङ्करदिग्विजयकाव्य also depicts the life history of शङ्कर. In the modern age, Pandita Kshama Rao has also written a चरितकाव्य, namely, शङ्करजीवनाख्यानम् depicting the life history of her father शङ्करपाण्डुरङ्गपण्डित :

The भक्तिकाव्य (कृष्णकर्णामृतम्) is attributed to the saint poet

राष्ट्रिय-संस्कृत-संस्थानम्
(मानितविश्वविद्यालयः)
56-57 इन्स्टीट्यूशनल एरिया,
जनकपुरी, नवदेहली-110058

अमृतमन्थनम्
ISBN 978-93-85791-05-5
9 789385 791055